

Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar
Year: 7 - Number: 26 p. 233-244, Winter 2023

Millî M¼cadele D¼nemi'nde Kastamonu'da Evlilik ve Aile Hayatı* Marriage and Family Life in Kastamonu During the War of Independence

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1393188>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
20.11.2023

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
20.12.2023

Makale Yayım Tarihi /
Article Publication Date
30.12.2023

Asya Studies

Doç. Dr. Ercan Çelebi
Kastamonu Üniversitesi / İnsan ve
Toplum Bilimleri Fak¼ltesi / Tarih
B¼l¼m¼
ecelebi@kastamonu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0524-2757

* “COPE-Dergi Edit¼rleri İçin Davranış
Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri”
beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar
atışması bildirilmemiştir. Bu makale,
İntihal.net tarafından taranmıştır. Bu
makale, Creative Commons lisansı
altındadır. Bu makale için etik kurul onayı
gerekmemektedir.

z

T¼rk toplumunda b¼lgeden b¼lgeye değişiklik g¼steren başlık vermek, çeyiz hazırlamak, d¼ę¼n alayı d¼zmetmek, hediye vermek ve almak, ziyafet vermek ve çalgı çaldırmak gibi evlilik ve d¼ę¼n merasimine ilişkin pek çok geleneksel uygulama, g¼n¼m¼ze kadar devam etmiştir. D¼ę¼nlerde g¼r¼len başlık ve farklı adlardaki bu t¼rden para ¼demeleri, geleneksel kırsal toplumlarda genelde taraflardan birinin maddi istismara uğramasıyla sonuçlanmıştır. Osmanlı Devleti’de evliliği zorlaştıran ve n¼fusu tehdit eden bu t¼rden uygulamalar hakkında birtakım hukuk¼ d¼zenlemeler yapılmışsada bu gelenekler tamamen ortadan kaldırılamamış ve uygulanmaya devam etmiştir. II. Meşrutiyet D¼nemi’ne gelindiğinde başlık, çeyiz ve d¼ę¼nlere ilişkin aşırı talep ve harcamalar, basın tarafından da tartışılır hale gelmiş, hatta bu d¼nemde evliliği ¼zendirmek, teşvik etmek ve yaygınlaştırmak için çalışmalar yapılmıştır. I. D¼nya Savaşı yıllarının ağır iktisadi şartları T¼rk aile yapısını derinden sarsmış, evlenmek ve d¼ę¼n yapmak zorlaşmış, diğer yandan içki kullanımı ve fuhuş yaygınlaşmıştır. Millî M¼cadele yıllarında cephelelerde m¼cadele devam ederken mevcut iktisadi şartlar, d¼ę¼nlerde g¼r¼len aşırı talep ve israflar, frengi, sıtma, verem gibi bulaşıcı hastalıklar n¼fusu, evlilik ve aile hayatını tehdit etmeye devam ettirmiştir. Kastamonu Millî M¼cadele yıllarında herhangi bir işgale uğramamasına rağmen d¼nemin asker¼, iktisadi, psiko-sosyal şartlarından yakından etkilenmiş, bu erevde evlilik ve aile hayatı da zarar g¼rm¼řtir. Bu alışmada Kastamonu ve çevresinde evlilik ve aile hayatını yakından etkileyen etmenler ¼zerine tespitlerde bulunulması d¼ř¼n¼lm¼řtir.

Anahtar Kelimeler: Millî M¼cadele, Kastamonu, Evlilik, Aile Hayatı

Abstract

Many traditional practices related to marriage and wedding ceremonies in Turkish society, which vary from region to region, such as giving headdresses, preparing a dowry, organizing a wedding procession, giving and receiving gifts, hosting a banquet and having instruments played, have continued until today. Such payments of bridewealth and different names, seen at weddings, generally resulted in financial abuse of one of the parties in traditional rural societies. Although some legal regulations were made in the Ottoman Empire regarding such practices that made marriage difficult and threatened the population, these traditions could not be completely eliminated and continued to be implemented. II. When it came to the Constitutional Monarchy Period, excessive demands and expenses regarding bridewealths, dowries and weddings became controversial in the press, and even efforts were made to encourage, promote and popularize marriage during this period. The harsh economic conditions of World War I deeply shook the Turkish family structure, it became difficult to get married and hold weddings, and on the other hand, alcohol use and prostitution became widespread. While the struggle continued on the fronts during the War of Independence, the current economic conditions, excessive demand and waste at weddings, and infectious diseases such as syphilis, malaria and tuberculosis continued to threaten the population, marriage and family life. Although Kastamonu was not occupied during the War of Independence, it was closely affected by the military, economic and psycho-social conditions of the period, and marriage and family life were also damaged in this context. In this study, it was intended to make determinations on the factors that closely affect marriage and family life in Kastamonu and its surroundings.

Keywords: National struggle, Kastamonu, Marriage, Family Life

Citation Information/Kaynaka Bilgisi

elebi, E. (2023). Millî M¼cadele D¼nemi'nde Kastamonu'da Evlilik ve Aile Hayatı. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 7(26), 233-244.

GİRİŞ

İslâm öncesi Türk topluluklarında kalın, kalıng veya kalın olarak bilinen başlık, Osmanlı toplumunda da İslâm'ın mehir uygulamasının dışında evlenecek olan erkeğin daha nikâh akdi ve evlilik teşekkül etmeden önce kızın ailesine vermek zorunda olduğu mal veya para olarak varlığını devam ettirmiştir (Kazıcı, 2005: 109-112). Cahiliye Devri Arapları'nda görülen mehir müessesesi ise İslâm hukukunun getirdiği düzenlemeler ile kadının lehine sonuçlandırılmıştır (Ortaylı, 1980: 34). Yani mehir, kadının hakkıdır ve kendisi bundan feragat etmediği sürece, kocası er ya da geç bunu ödemek zorundadır. Buna karşılık evlilik öncesi ödenen başlık ise kadının ailesinin ya da babasının hakkı olarak kabul edilmiştir (Kazıcı, 2005: 115).

Evlilikte mehrin dışında görülen başlık ve farklı adlardaki bu türden para ödemeleri, geleneksel kırsal toplumlarda genelde taraflardan birinin maddî istismara uğramasıyla sonuçlanmıştır. İslâm hukukunda yeri olmayan başlık, evliliği zorlaştırdığı için sakıncalı görülmüş, bununla birlikte uygulanmaya da devam etmiştir. Örneğin 1831'de Sivas'a bağlı köylerde mehir miktarı 100, 150 ve en fazla 250 kuruş iken başlık parası 800, 1.000 veya 1.500 kuruşa kadar yükselmiş ve başlık alınmadan nikâhın kıyılmasına izin verilmemiştir (Akgündüz, 2002: 133; Kazıcı, 2005: 115). Yine XIX. yüzyılda Samsun'da kızın ihtiyaçlarının karşılanması için başlık, yolluk, kolbağı, terbiyye ve kisve (elbise) adı altında erkek tarafından yüklü mal, para ve tama-ı hımm (olmayacak istek) adı altında yüklü isteklerde bulunmak adetten sayılmıştır (Beşirli, 2002: 118-119). Diğer taraftan evlenecek olanlardan alınan vergi ve harçlarda da zaman zaman suiistimaller görülmüştür. Örneğin XIX. yüzyıl ortalarında taşrada naiplerin nikâh akçesi altında fazladan almış oldukları akçeler, 1800'de Kastamonu sancağında mukataa voyvodalarının izin akçesi adı altında ahaliden birer altın alması, yine 1822'de Saraybosna'da voyvoda ve mütesellimlerin halktan rayiç bedelinin üzerinde zorla nikâh vergisi almaları şikâyetlere sebep olmuştur (Adıyeye, 2001: 130-131).

Osmanlı Devleti evliliği zorlaştıran bu türden uygulamaların önüne geçmek için birtakım tedbirler almaya çalışmıştır. Örneğin 1844 yılında çıkarılan bir irade ile evlenmeyi zorlaştıran, nüfusu azaltan, kız kaçırma ve cinayet gibi istenmeyen olaylara sebep olan başlık yasaklanmıştır. Emrin uygulanması hususunda ise sık sık denetimler yapılmış, 1863 yılından itibaren taşraya müfettişler gönderilmiş, ayrıca bununla ilgili olarak Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanlığında bir komisyon kurulmuştur (Çanlı, 2016: 87).

Emirnamenin yayımlanmasından sonra taşrada da bir kısım düzenlemelere gidilmiştir. Nitekim yayımlanan emirname üzerine düğünlerde yapılan "*hadden aşırı*" masraflardan dolayı özellikle Bursa ve Mihaliç taraflarında ahali bu türden uygulamalardan mustarip olduğundan, Manisa Vilayet Meclisi'nin aldığı karar sonrasında halk dört sınıfa ayrılarak, her sınıfın ödeyecekleri miktar belirlenmiş ve memurlara da bu minvalde talimatlar verilmiştir (BOA, MVL.3.40). Bolu ve Ankara havalisinde ise halkın ödeyeceği bu miktarlar birinci sınıf için zevcin 4.420, zevcenin 1.000 ve mihr-i muaceli 500; ikinci sınıf için zevcin 1.540, zevcenin 500 ve mihr-i muaceli 250; üçüncü sınıf için zevcin 510, zevcenin 150 ve mihr-i muaceli 125 ve dördüncü sınıf için zevcin 160, zevcenin 50 ve mihr-i muaceli 50 kuruş olarak belirlenmiştir (BOA, C..DH..232.11586). Selanik'te ise başlığın kaldırıldığına dair emirname bütün kazalara duyurulduğu gibi, 1865'te Selanik Vilayet Meclisi'nin aldığı karar ile aynı zamanda sünnet düğünlerinde görülen "*tabl ve hediye*" gibi şeyler de yasaklanmıştır (BOA, MVL.979.43). 1867 yılında ise on maddelik bir bildiriyle başlık ve ağırlık adı altında herhangi bir paranın alınmaması, aileler arasında kutlama amaçlı hediyeleşmelerin yapılmaması, en zengin için bile düğünlerin iki günden fazla sürmemesi istenilmiş ve israf sayılan masraflar yasaklanarak, uymayanlar için cezaî yaptırımlar getirilmiştir. 1881 yılında ise Ceza Kanunu'nun 37. maddesi ile bu sayılanlara uymayanlara hapis cezası öngörülmüştür (Kurt, 2015: 1078, 1085).

Yine evlilik öncesinde alınan bir kısım vergi ve harçlara da düzenleme getirilerek, bu husustaki suiistimaller önlenmeye çalışılmıştır. Örneğin Canik Sancağı'nda ahali dört sınıfa ayrılarak, her sınıfın ödeyecekleri miktar belirlenmesine rağmen buna uyulmadığı, diğer taraftan "*muhtarların kız ve oğlan babalarından rıza parası ve nevvabinin¹ dahi emirname haracı namıyla*" paralar aldığı tespit edilmiş, bunun ise halkı ıstıraba sürüklediği ve izdivacın tehire uğramasına sebep olduğu görülmüş (BOA, A.}MKT.MHM.531.13), bu türden uygulamalar üzerine imam, muhtar ve naiplerin nikâh akdi ve ilmühaberlerden alacakları ücretler gazetelerde ilan edilerek, fazla ücret alanlar hakkında gerekenin yapılacağı bildirilmiştir (BOA, DH.MKT.342.18). Konya vilayetinde ise ahaliden fakir olanlardan bir

¹ Nâib sözcüğünden türetilen Nevvab kelimesi sözlükte "*bir makamın sorumluluğunu asıl sahibi yerine geçici bir süre için üstlenen, vekâlet eden kimse*" olarak tanımlanmıştır. Bkz. Azmi Özcan, "Nevvâb", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt. 33, İstanbul, 2007, s. 67.

kısmı ile muhacirlerden kudreti yerinde olmayanların nikâh akdi için “*harc-ı nizami*” ve “*tezkere-i Osmaniye*” bedellerini ödeyemediği anlaşıldığından; imam, muhtar ve köy ihtiyar meclislerinin “*tezkere-i Osmaniye*” varakalarını bu gibilere ücretsiz olarak vermesi bildirilmiş, yetim çocuklar üzerinde bulunan nakdî para cezalarının ise affedildiği Konya vilayetine tebliğ edilmiştir (BOA, DH.MKT.2214.70). 1910 yılına gelindiğinde ise kadınların kendileri ya da velileri tarafından mehirden başka başlık vesaire adı altında gayri meşru olarak herhangi bir talepte bulunmamaları ve şeriata aykırı olarak fazla sarfiyat yapılmaması bir tamim ile vilayetlere bildirilmiştir (Sırat-ı Müstakim, 29 Nisan 1326: 178).

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde “*her gün sahipleri kadar memur, davetliler kadar komiser, ahali kadar jandarma bulunan*” düğünler (Muhibban, 22 Ağustos 1325: 7) kısmen geride kalmışsada evlenirken yapılan masraflar ile çeyiz konusu, dönemin basını tarafından da tartışılan konulardan biri olmuştur. Örneğin M. Şemseddin *Kelime-i Tayyibe*'de yer alan “*İctimaî Derdlerimizden İzdivac Mesele-i Mühimmesi*” başlıklı makalesinde sonradan uydurulmuş bidatler, manasız ananeler ile göreneklerin dine izafe edilmesini eleştirmiş, “*aile hayatını için için kemiren şeylerin manasız görenekler ve münasebetsiz ananeler*” olduğunu (M. Şemseddin, 27 Eylül 1328: 340-345) dile getirmiştir. Emine Latife tarafından *Kadın* dergisinde kaleme alınan “*Mesele-i İzdivac*” başlıklı yazıda ise evlenirken yapılan ağırlık, görümlük, çeyiz vb. masrafların gereksizliğine dikkat çekilmiştir. *Mehâsin* dergisinde yer alan “*Müşkülât-ı İzdivac*” başlıklı yazıda ise çeyiz için harcanan parayla bir gence ticarî sermaye sağlanabileceği, ancak bu adetlerin bir mecburiyet halini aldığı, karşı gelmeye kimsenin cesaret edemediği dile getirilmiştir (Kurt, 2015: 1078, 1085). M. Fevzi ise *İ'tisam*'da yer alan “*Düğünlerde İsrâf*” başlıklı makalesinde, düğünlerde yapılan aşırı masrafları şu şekilde eleştirmiştir (Mehmet Fevzi, 18 Eylül 1335: 461-462):

“*Cidden netice itibariyle oldukça tehlikeli derdlerimizden biri de düğünlerimizde yapılmakta olan israftır. Memleketimizin birçok yerlerinde bu zararlı dert vardır. Kuzenler görmüştür ki: amcalar evladını evlendireceği vakit davullu, zurnalı ve işretli düğün yaparlar. Hatta bunu bir şeref addederek yüzlerce lira sarf ederler. Gariptir ki bazı valideler kızlarına beddua edeceği zaman düğününde davul, zurna çalınmasın derler! Bunu duyan zavallı kızcağız kendisini pek bahtiyarsız addeder. Ve meyus olarak ağlar. İşte davul, zurna ve işret gibi menahi ile aile tesisine uğraşan bu halk, bu talihsiz ve hesapsız ebeveyn, icabında hayatını temin eyleyen öküzlerini, tarlasını vesairesini seve seve satar ve üç dört günlük bir hay hay için ne yaman ve kocaman bir sefalet kapısı açar. Bundan ma'ada fenalıklarda vuku bulur. Münaza'alarında iş cerhe, hatta katle kadar vardırılır. Ve daha başka hadisat-ı müessife de bunu takip eder”.*

II. Meşrutiyet dönemi basınında düğünlerde görülen aşırı masraf ve talepler bir taraftan eleştirilirken, diğer taraftan evliliği özendirmek, teşvik etmek ve yaygınlaştırmak, evliliği zorlaştıran adet ve geleneklerle mücadele etmek, evlilik kampanyaları düzenlenmek, izdivaç cemiyetleri kurmak ve izdivaç ilânları yayınlamak gibi faaliyetler de kendisini göstermiştir (Yaşar, 2020: 419-436).

Düğünlerle ilişkin bu geleneksel uygulamalara, I. Dünya Savaşı yıllarında ağır askerî, iktisadî şartlar ile içki, fuhuş, salgın hastalıklar gibi toplumsal ve sıhhi sorunlar da eklenmiştir. I. Dünya Savaşı ve Mütareke yılları iktisadî felaketi, toplumsal hayatta ise büyük bir çöküntüyü de beraberinde getirmiştir. Savaşın yaratmış olduğu iktisadî felaket, halkı sefaletle sürüklemiş, bu sefalet aynı zamanda kültürel yozlaşmayı daha da artırmıştır. Hayatta kalabilmenin güçleştiği savaş yıllarında içki kullanımı, buna bağlı olarak hırsızlık ve fuhuş artmıştır (Gözcü, 2016: 139). Bolşevik İhtilâli sonrasında İstanbul'a gelen Rus göçmenler ise Mütareke dönemi İstanbul'una ayrı bir çehre kazandırmış, mevcut sosyo-kültürel yapının önemli oranda değişmesine sebep olmuştur (Sergeev vd., 2012: 386-397; Baran, 2006, 121-122; Çakmak, 2022: 884-895). Rus göçmenlerle birlikte İstanbul'da sefalet daha da artmış, bu dönemde İstanbul, sefalet ile sefahati birlikte yaşamaya başlamıştır. İstanbul'un eğlence hayatında kahvehaneler, birahaneler, meyhaneler ve barların sayısı daha da artmış; eğlence hayatı, aynı zamanda fuhuşu da tetiklemiştir. Mütareke döneminde İstanbul'da ikisi Pera'da biri Galata'da olmak üzere üç genelevde sadece 1920 yılında 2.171 kayıtlı hayat kadınının çalıştığı görülüyorsa da kayıtsız olanlarla birlikte bu sayı 4.000- 4.500'lere kadar yükselmiştir. Eğlence ve fuhuş sektörüne kısa süre sonra Rus göçmenlerin de dâhil olmasıyla birlikte içki, fuhuş, kumar ve uyuşturucu kullanımı daha da yaygınlık kazanmıştır (Toprak, 1994: 19-23; Toprak, 1992: 72-79; Baran, 2006: 133-135).

Mazhar Osman Mütareke Dönemi İstanbul'unu şu sözlerle tasvir etmiştir (Özer, 2003: 253-261):

“*Umumi Harp oldubitti. Umumi Harpte içenler, parası bol birtakım türedi, soysuzlardı. Mısır ekmeği yemekten, şeker hasreti çekmekten insanların çoğu içkinin*

tadını bile unutmuydu. Lakin Mütareke oldu, düşman orduları çekirge gibi İstanbul sokaklarına yayıldı, otomobil içinde sarhoş Amerika bahriyelileri kucaklarında zilzurna sarhoş Rum dilberleri Beyoğlu'nun büyük caddelerinde resmigeçit yapıyorlardı, barlarda İngiliz neferleri viski ile zilzurna sarhoş olduktan sonra rastgelene saldırıyorlardı. Hele Fransızların koloni askerleri yapmadıklarını bırakmıyordu. Rum ve Ermeni kahpelerinin aşklarıyla coşkun ve galibiyet neşesiyle taşkın bu medeniyet ordusuna Bolşeviklerden kaçan Çar enkazı da ilave edildi. Bizans ömründe görmediği sefahat hayatını sürüyordu. Lokanta ve barlarda hizmet eden birbirinden güzel Rus prensesleri, kontesleri bu sarhoş alayını büsbütün çıldırtmıştı. İçki bu aşkı doyurmuyordu; beyaz toz, kokain aldı başını yürüdü. İstanbul mahalle kahvelerine kadar sarışın Rus dilberleri beyaz tozla yayıldı. Kokain ile halkın aklı, tombala ile parası çalınıyor, tumarhanelere kokainmanlar, eteromanlar, morfinmanlarla doluyordu. İstanbul Allahlıktı; her hükümet karışıyordu; hiçbir hükümet bir şey yapamıyordu. Halk kütlesi elden gidiyordu. Topla, tüfekte, tayyare ile bomba ile dünyanın kırk küsür milleti İstanbul'u ezememişti; İstanbul kokaine, fuhşa esir oldu. Çar ordularına altı yüz sene karşı duran İstanbul, Rus orospularına mağlup olmuştu".

Başkent İstanbul'da dikkatleri çeken, evlilik ve aile hayatını olumsuz yönde etkileyen bu türden sorunlar, taşrada da kendisini göstermekteydi.

Millî Mücadele Yıllarında Kastamonu'da Evlilik ve Aile Hayatını Etkileyen Etmenler

Kastamonu ve çevresinde aileyi baba, anne ve çocuklar oluşturmaktaydı. Genelde dede ve nineler ile kocasını ya da yakınlarını savaşlarda kaybetmiş olan yaşlı kadınlarda aile içerisinde yer almaktaydı. Aile reisi babadır. Şehir merkezlerinde baba, esnaf ya da zanaatkârdır (Demir, 2005: 364; Çelebi, 2023: 474). Evler üç kuşağın bir arada yaşadığı büyük ve çok odalıydı. Ortalama altı odanın bulunduğu Kastamonu evlerinde her odada üç pencere bulunur, ayrıca odaların dışında sofa adı verilen salonlar, yüklükler, mutfak odası ve gusülhaneler yer alırdı. Evler genelde iki ya da üç katlı olup; birinci katlar genellikle odunluk, yüklük, ahır ya da atölye olarak kullanılmaktaydı. Bazı evlerde bahçeye çıkıntılı fırınlara ve su depolarına da rastlanılmaktaydı (Tan, 2007: 188-189; Çelebi, 2023: 475). Her evin kendine göre bir bahçesi bulunur ve burada çeşitli sebze ve meyve yetiştirilir ve ürünler aile içerisinde tüketilir, fazlası ise satılırdı. Diğer taraftan her evde kümes hayvanları, az çok büyükbaş hayvan beslenmekteydi. Köylerde ise geçim kaynağı, toprağa bağlıydı. Her aile genellikle bir çift öküz, bir ineğe ve yeteri kadar tarım aletine sahipti. Köylerde çalışma süresi, hasat zamanı ile sınırlıydı. Beslenme tahıl ağırlıklı olup, kış aylarında yazdan kurutulan ve hazırlanan besin maddeleri tüketilirdi. Ailede çocuklar ilköğretim çağına geldiklerinde babalarına yardım ederler ve baba mesleğini öğrenirlerdi. Kız çocuklar ise ev işlerinden artan zamanlarında çeyizlerini hazırlarlardı. Evlerde bulunan dokuma tezgâhlarında ise gerekli olan bezler dokunurdu (Demir, 2005: 365; Çelebi, 2023: 475).

Millî Mücadele yıllarında Kastamonu'da geleneksel aile ve evlilik hayatı sarsılmıştı. Bu durumun askerî, iktisadî, kültürel ve psiko-sosyal pek çok sebebi bulunmaktaydı. Bu sebeplerden ilkinin, dönemin psiko-moral şartları ve gelecek kaygısı oluşturmaktaydı. Gelecek kaygısı ve mevcut belirsizlikler, özellikle evlilik çağındaki genç nesli moral bakımından derinden etkilemekteydi. *Açıksöz* gazetesinin 30 Eylül 1920 tarihli nüshasında yer verilen "Yaşamak Derdi" başlıklı makalenin ilk üç satırında yer alan "zamanımıza kadar gelen, giden ve yaşayanlar oldukça bir refah görmüşler. Hayatın zevkini sürmüşler. Ya zavallı bizler, bedbaht nesl-i hazır ne gördü. Elem, keder, sefalet, temâdi eden bir silsile-i felâketten başka bir mazhariyetimiz yoktur" cümleleri, Kastamonu'da Mondros Mütarekesi sonrası dönemde oluşan karamsarlık havasını özetlemekteydi. Mevcut durumdan ve belirsizliklerden kimse memnun görünmüyordu. Yaşamaktan zevk alınmaz hale gelinmiş; "ne oluyoruz? ne olacağız?" soruları kafaları meşgul ediyor, "kurt gibi kalpleri kemiriyordu". Özetle "derin bir yokluk, bir boşluk vardı". Her taraf "siyah bir matem perdesiyle örtülüydü ve her tarafa hicran ve hüsrân hâkimdi". Nereye gidilse habelere, viranelere, sessiz evlere ve kulübelere tesadüf ediliyordu. İnsanlar "gıdasızlıktan, yorgunluktan cevvaliyetini kaybetmiş", hayat ise pahalıydı (Enver Kemal, 30 Eylül 1336: 1). Maddileşen hayat, zevksiz bir şekil almıştı. "Gülden ve çiçekten zevk alınan devirler geride kalmış", şimdi ise "insanlar midelerinin feryadını dinlemekte", harpten önce zevk alınan çoğu şeyin yüzüne ise şimdi bakılmamaktaydı (Enver Kemal, 27 Eylül 1336: 2).

Evlilik ve aile hayatını olumsuz yönde etkileyen ikinci sebep, evli ve evlilik çağındaki erkeklerin seferberlik emri gereğince cepheye gitmiş olmasıydı. I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele yıllarında

Kastamonu ve çevresi, ordunun insan kaynağını temin eden önemli bir merkez oldu (Çiçek, 2010: 591-608). Daha I. Dünya Savaşı yıllarında Kastamonu'nun "bıyığı terlememiş genç mekteplileri, cepheye koşmuş ve şarkı çağıra çağıra ölüme atılmışlardı" (İsmail Habib, 20 Temmuz 1338: 1). Kastamonu'nun Kuva-yı Milliye'ye katılmasından sonra Kastamonu Jandarma Alayı, Binbaşı Emin Fikri Bey kumandasında bütün mevcudu ile Kuva-yı Milliye'ye iltihak etmişti. Daha sonra Kastamonu Ahz-ı Asker Kalemî Dairesi dâhilinde bulunan 58. Piyade Alayı'nın seferberlik kapsamına alınmasından sonra, Kastamonu havalisinden Batı Cephesi'ne asker sevkıyatı devam etmişti. Kastamonu ve çevresinden ilk aşamada 1285 (1869-1870) ve 1309 (1893-1894) doğumlular, daha sonra ise asker ihtiyacının artması üzerine 1310 (1894-1895), 1311 (1895-1896), 1312 (1896-1897), 1313 (1897-1898), 1314 (1898-1899), 1315 (1899-1900) ve son olarak 1315 (1900-1901) doğumlu ihtiyat zabıtları askere alınmış (Peker, 2018: 111-116, 239, 311-313), gidenlerin çoğu ise memleketlerine dönememişti.

Evlilik ve aile hayatını olumsuz yönde etkileyen üçüncü sebep ise mevcut iktisadî şartlar idi. Mütareke sonrası dönemde Kastamonu'da iktisadî şartlar ağırlaşmış, fiyatlar artmış, geçim zorlaşmıştı. Kastamonu Sıhhiye Müdürü Kemal Bey'in Sıhhiye ve Muavenet-i İçtimaiye Vekâleti'ne sunmuş olduğu rapora göre Kastamonu'da halk Millî Mücadele yıllarında "karnını ekmekle doyurmaktaydı" ve "tek çeşit beslenmelerinden dolayı mide ve bağırsak hastalıklarından kurtulamamaktaydı" (Kemal, 1338: 18). İktisadî yapıdaki istikrarsızlık fiyatlara da yansımış, pek çok temel gıda maddesinin fiyatında önemli artışlar olmuştu. 6 Temmuz 1919 tarihi itibarıyla temel gıda maddelerinden kahve 100, sabun 75, zeytin 70, yumurta yüz adedi 130, fasulye 20, mercimek 20, bulgur 18, gazyağı 30 ve tiftik 65 kuruştan satılmaktaydı (Açıksöz, 6 Temmuz 1335: 2). Fiyatların artmasındaki en önemli sebep ihtikâr ve Kastamonu'da yetişen ürünlerin İnebolu Limanı marifetiyle İstanbul'a gönderilmesi ya da ülke dışına satılmasıydı. Bunun üzerine Kastamonu Belediyesi, İnebolu marifetiyle dışarıya buğday satılmasını 1919 yılı Eylül ayında yasaklamıştı (Açıksöz, 28 Eylül 1335: 4). Kastamonu'da erkeklerin önemli bir kısmının cepheye gitmesinden dolayı, arazilerin önemli bir kısmı ekilememiş, ziraî faaliyetlerin durma noktasına gelmesi, iktisadî yapıyı da olumsuz etkilemişti. Ayrıca ziraî faaliyetlerde makineli tarıma geçilememiş (Açıksöz, 6 Kânunusani 1337: 4), köylü için alet-edevat ve kimyevî gübre temin edilememiş, damızlık hayvan ve iyi cins tohum dağıtılamamış ve ziraat depoları teşkil edilememişti (Çorukzâde Hilmi, 13 Kânunusani 1337: 3). Diğer taraftan Tosya ve Safranbolu bağlarında görülen mildiyö² ve külleme hastalıkları (Açıksöz, 28 Haziran 1338: 1-2) ile veba-i bakarı³ gibi ziraî ve hayvan hastalıkları, tarım ve hayvancılığı olumsuz etkilemişti (Açıksöz, 11 Kânunusani 1338: 2). Askere giden evli ve evlilik çağındaki gençler memleketlerine döndüklerinde mevcut iktisadî yapıya dâhil olmak zorunda kaldılar. İhtiyat zabıtlarının çoğu, iki üç aylık ikramiyeleri verilerek salıverilmişlerdi. Bir kısmı eski meslekleri olan memurluk ve tüccarlığa geri dönmüşler, mekteplerini bitirmeden askere alınanların önemli bir kısmı ise ailelerinin yardımıyla "bir işin ucundan tutmaya" çalışmıştı. Fakir ve sahipsiz olanların çoğu ise açıkta kalmıştı (Açıksöz, 13 Eylül 1335: 1). Dârü'l-mualliminden mezun olan "gençlerin çoğu, beş gün yemek yiyebilmekte, geri kalan yirmi beş gün oruç tutmaya mecbur kalmaktaydı". Muallim maaşları 600 kuruşu bile bulmamaktaydı. Bu maaş ise "bir ailenin değil, bir adamın bile beş günlük maişetini temin etmeye" yetmemekteydi (Açıksöz, 31 Ağustos 1335: 1). Özellikle savaş hali ve salgın hastalıklar, köyleri sefalet ve yokluğa itmişti. Köylü Rumeli'de, Arabistan'da, Afrika'da, şarkta, garpta savaştan savaşa koşmuş, savaşlar neticesinde köylerde erkek nüfus 3-4 kişiye kadar düşmüş (Açıksöz, 27 Eylül 1336: 1); yaz, kış demeden bütün tarımsal ve ziraî faaliyetler kadınların omzuna yüklenmiş (Açıksöz, 5 Eylül 1338: 2); köylü bütün yokluk ve sefaletle rağmen, şehir ahâlisini ve cepheye orduyu beslemek durumunda kalmıştı (Açıksöz, 20 Teşrinisani 1338: 2).

Evlilik ve aile hayatını olumsuz yönde etkileyen dördüncü sebep Kastamonu ve çevresinde görülen salgın hastalıklardır. Özellikle frengi nüfusu, evlilik ve aile hayatını yakından tehdit etmekteydi. Kastamonu ile Sinop, Bolu, Safranbolu ve İnebolu kazalarında tesis edilen beş adet hastane ile her ne kadar frengi ile mücadele edilmeye çalışılmışsa da sadece 1881-1884 yılları arasında tedavi maksadıyla

² Mildiyö fungal ziraî hastalıklardandır. Örneğin Ayçiçek Mildiyö'sü'nde fide halinde iken enfekte olan bitki genelde bodur kalır, yaprakların birbirine yaklaşması sonrasında rozetleşme görülür, tablaların içi ise tam dolmaz. Lokal enfeksiyonlarda ise sadece yapraklarda lekeler görülür. Bkz. Emrah Akpınar-Semra Hasançebi-Yalçın Kaya, "Ayçiçeğinde Mildiyö [Plasmopora halstedii (Farl.) Berl. and de Toni] Hastalığına Dayanıklı Genotiplerin Moleküler Markörler Kullanılarak Belirlenmesi", *ANADOLU Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, Cilt. 29, Sayı: 2, 2019, s. 141.

³ Halk arasında sığır vebası, sığır öleti, malkuran, mal ağrısı veya çor olarak bilinen Veba-i Bakarı, büyükbaş hayvanlardan sığır, öküz ve mandalarda görülür. Etken maddesi virüs olan hastalık, bulaşıcı olup aynı zamanda büyük çaplı hayvan ölümlerine sebep olabilmektedir. Hastalık Osmanlı Devleti'nde özellikle XIX. yüzyıldan itibaren salgın haline gelmiştir. Bkz. Mehmet Ak, "Osmanlı Devleti'nde Veba-i Bakarı(Sığır Vebası)", *OTAM*, Sayı: 39, 2016, 216.

hastanelere başvuran 3.707 kişiden 38'i vefat etmişti (BOA, A.}MKT.MHM.531.13). Mondros Mütarekesi sonrası dönemde Kastamonu ve havalisinde fuhuş, frengi ve buna bağlı olarak zührevi hastalıklar görülmeye devam etmekteydi (Açıksöz, 10 Ağustos 1335: 2; Şenel, 2015: 256-274; Karcı, 2019: 461-483). Sadece Kastamonu merkez kazasında 1919 yılının ilk altı ayında 224; Safranbolu'da ise 404 frengi vakası ortaya çıkmıştı (Ferruh Niyazi, 12 Teşrinievvel 1335: 2-3). Frengi hastalığının halk arasında yaygınlaşması ise evlenecek olan erkek ve kadınların, evlilik öncesinde bir muayeneden geçmesini zorunlu hale getirmişti (BOA, ŞD.1683.14). Evliliği düşünen pek çok kadın ve erkek ise hastalık şüphesi ile muayeneden ve evlilikten kaçmaktaydı. Diğer taraftan düğünlerde talep edilen aşırı istek ve talepler ise evlilik yaşındaki genç nüfusu evlilikten vaz geçirmekte, içki ve fuhuşa meylettirmekte, onları aynı zamanda ümitsizliğe sevk etmekteydi. Sadece 1918 yılı Aralık ayında Kastamonu'nun ithalat ve ihracat limanı olan İnebolu'ya İstanbul'dan 20.000 kilo rakı giriş yapmıştı (Mustafa Selim, 4 Kânunusani 1335: 1-2). Kastamonu'da Kaya Altı denilen mevki ise umumhanelerin bulunduğu yerd ve burada olaylar eksik olmamaktaydı (Açıksöz, 4 Kânunusani 1336: 2).

Kastamonu'da seferberlik emri gereğince erkek nüfusun önemli bir kısmının cepheye gitmesi, gidenlerin çoğunun hayatlarını kaybetmesi ve salgın hastalıklar, nüfusun azalmasına sebep olmuş, doğum ve ölüm oranlarında derin uçurumlar ortaya çıkmıştı. Örneğin I. Dünya Savaşı öncesine tesadüf eden 1914 yılında bir yılda 3.500 doğum olayı gerçekleşirken, bu oran 1919 yılında yedi katlık bir azalma ile 587'ye düşmüştü. 1919 yılında yine üç katlık bir artış oranı ile vefat edenlerin sayısı 1.671'e yükselmişti. Birkaç yıl içinde Kastamonu merkez nüfusu 72 binlerden 68 binlere gerilemişti. Bu durum karşısında *Açıksöz* gazetesi 9 Kasım 1919 tarihli nüshasında yer verdiği "*Kastamonu'nun Ahvâl-i Sihîyesi*" başlıklı bir yazısında yer alan "*ölenler doğanlardan üç kat fazla olursa; otuz, kırk sene zarfında Kastamonu ahalisinin istikbali ne kadar vahim, ne kadar elim olacaktır*" (Nida, 9 Teşrinisani 1335: 1-2) satırları, haklı olarak gelecekteki tehlikeye işaret etmekteydi. 1922 yılı Nisan ayı itibarıyla Kastamonu merkez kaza 63.425, köyleriyle birlikte kazalardan İnebolu 88.462, Taşköprü 49.823, Daday 44.614, Cide 38.110, Araç 38.571, Tosya 27.878, Safranbolu ise 57.797 nüfusa sahipti. Yine 1922 yılı Ocak, Şubat ve Mart ayları zarfında vilayet genelinde 2.592 doğum, 3.184 vefat, 1.900 civarında evlilik/nikâh ve 141 boşanma olayı gerçekleşmişti. (Açıksöz, No: 491: 1). Yine bu rakamlar 1922 yılı Mart ayı başından 1923 yılı Ocak ayı sonuna kadar 276 doğum, 447 evlilik/nikâh, 511 vefat şeklinde kendisini göstermişti. Verilen rakamlardan anlaşıldığı kadarıyla 1914 yılında 72 binlerde olan Kastamonu merkez nüfusu, 1919 yılında 68 binlere gerilemiş, 1922 yılında ise nüfus yabancılar hariç 63.228'lere kadar düşmüştü. (Açıksöz, 15 Kânunusani 1339: 2). Buna karşılık evlilik ve doğum oranları ise düşük kalmıştı.

Kastamonu ve çevresinde evlilik ve aile hayatını olumsuz yönde etkileyen diğer bir sebep ise düğünlerde görülen aşırı israf ve masraflardı. Millî Mücadele yıllarının ağır şartlarına rağmen Kastamonu'da başlık, ağırlık gibi anane ve gelenekler ile düğünlerde aşırı masraflara tesadüf edilmekteydi. Geleneksel Kastamonu düğünlerinde kız ve erkek tarafı arasında takılacak takı miktarı belirlendikten sonra anlaşma sağlanır, kız ve erkek tarafı çarşıya çıkar ve geline ne lazımsa alınır. Taraflar malî bakımdan denk değilse, bir tarafın "*tefeci eline düşmesi ise kaçınılmazdı*" (Demir, 2005: 366). Gençler bu türden kötü uygulamalar ve düğün masraflarıyla başa çıkamadığından "*gençliklerini heder etmekte*" ve evlenememekteydi (Açıksöz, 2019: 60). Gençlerin yarından fazlası anane ve görenek olarak kabul görmüş olan aşırı talep ve masraflardan dolayı evde kalmıştı. En düşük seviyedeki bir düğün 250 liraya mal olmaktadır. "*Eğer kız evi ailesinin şerefine bir parça daha dikkat edecek olursa*" bir düğün, beş yüz liraya bile yapılamamaktaydı. Kız ve erkek tarafı evliliği uygun görse bile "*ağırlığın üç yüz veyahut beş yüz lira olmasında anlaşılıyordu*". Sonrasında ise evlenecek erkeğin malî-mülkü araştırılmaya başlanılıyordu (Açıksöz, 17 Ağustos 1335: 1). "*Şu kadar kat elbise, şu ve bu mezinat, şu miktar da mehir-i muaccel talep etmek*", kız tarafınca meşru bir hak olarak görülüyordu (Ahmet Talât, 29 Şubat 1336: 1-2). *Açıksöz* gazetesi, bu tür gelenekleri "*Türk neslinin ma'azallah tereddisini mucib olacak*" adetler olarak görmekte ve bunların "*bir had-ı meşru'a ve mantikiyeye irca'ını*" istemekteydi (Açıksöz, 25 Nisan 1336: 2). Nitekim *Açıksöz* gazetesi bu hususta şu değerlendirmeyi yapmaktaydı (Açıksöz, 17 Ağustos 1335: 1):

"Bu meseleyi bir tarik-i salime irca edecek kanunlara elbette muhtacız. Memleketin atisini düşünenler, milletin istikbaline nigâhban olanlar, bit-tabî bu meseleyi derpiş ediyorlar. Fakat evlenecekler ezcümle fakir kısmı düğün parasını kazansın da öyle evlensin diye kendi haline bırakılacak olursa o fakir genç ne o parayı kazanabilecek ve ne de bir aile teşkiline muvaffak olabilecektir. Ve böyle git gide harpten hastalıktan milyonlarca kurban veren feyyaz milletimiz susuz, rüzgarsız cehennemi iklimlerde kalan

yeşil meyve ağaçları gibi git gide sararacak, kuruyacak ve nihayet sönüp gidecektir. Bunun önüne geçmek her nasılsa elimizde kalabilen gençleri aile hayatına kavuşturmak büyüklerimizimizin vicdanî, dinî, millî, insanî vazifeleridir”.

Düğünlerde görülen bu türden aşırı masraflar evliliği zorlaştırmakta, diğer yandan içki kullanımını ve fuhuşu yaygınlaştırmakta, kız kaçırma hadiselerini artırmakta ve nüfusun azalmasına sebebiyet vermekteydi. Millî Mücadele yıllarının ağır şartları altında TBMM doğum, ölüm, nikâhlanma gibi nüfus olaylarından dolayı alınmakta olan para cezasının iki ay müddetle af olunması yönünde bir kararnameyi kabul ederek, halkı kısmî olarak rahatlatmaya çalışmıştı (BCA, 30.18.1.1/1.17.15). Diğer taraftan TBMM artan şikâyetler ve alınması düşünülen tasarruf tedbirleri kapsamında konuyu Meclis gündemine almış, müzakereler sonrasında 25 Kasım 1920 tarihinde Düğünlerde Men'i İsrâfat Kanunu kabul edilmişti. Kanun ile çeyiz teşhiri, çeyizin açıktan nakledilmesi, erkek tarafından iki kattan fazla elbise alınması, düğün günlerine münhasır olmak üzere bir günden ziyade çalgı çaldırılması ve ziyafet verilmesi; nişan, çevre merasimi ile ağırlık, hediye alınması ve köçek oynatılması yasaklanmıştı (Madde 1). Bu hususta her liva Meclis-i Umumi'si, Kanun'a aykırı olmamak şartıyla mahallî ve idarî talimatlar çıkarmaya yetkili kılınmıştı (Madde 2). Kanun'a aykırı hareket edenlerin ise elli liradan yüz liraya kadar para cezası ya da bir aydan altı aya kadar hapis ile cezalandırılacakları ifade edilmişti (Madde 3) (Ceride-i Resmîye, 28 Mart 1337: 3-4; Açıksöz, 6 Kânunuevvel 1336: 4).

Kanun'un kabulünden sonra Kastamonu'da uygulanması hususunda sorunlar çıkmış, düğünlerde görülen aşırı istek, talep ve masraflara son verilememişti. Kanun'un 2. maddesi ile her livanın Meclis-i Umumi'si, Kanun'a aykırı olmamak şartıyla mahallî ve idarî talimatlar çıkarmaya yetkili kılınmasında rağmen, Kastamonu Vilayet Meclisi bununla ilgili bir talimatnameyi çıkarmaktan imtina etmiş, yapılan müzakerelerde konunun “görüşülmeye kayda değer olmadığı” kanaati hâsıl olmuştu. Kastamonu Vilayet Meclisi'nin bu kararı, *Açıksöz* gazetesi tarafından eleştirilmiş ve şu değerlendirmede bulunulmuştu (Açıksöz, 15 Mart 1337: 1):

“Meclis-i Umûmiye'ye Büyük Millet Meclisi bu hususta had-ı kanunu tecavüz etmemek şartıyla salâhiyet veriyor. Dünkü müzakeratta Meclis bunun şayan-ı müzakere bir şey olmadığı kana'atini izhâr etti. Meclis kendi başına ihtimal böyle bir şeye lüzum görmeyebilir. Fakat bir talimatname yapmaya ve bu Kanun'un Hükümet marifetiyle tatbik ve takibatına mecburiyeti vardı. Meclis bunu da yapmadı. Doğrudan doğruya bu hakkını istimal etmemeye karar verdi. Filvaki Meclis bununla bir şey ima etmek istedi. Bu kanun tatbik olunuyor mu? Olunmuyor mu? Kanun çıktı çikalı ağırlıksız, hediyesiz, düğünsüz, başlıksız izdivaçlar yapılabiliyor mu? Görünüşte had-ı zatında böyle görünüyor. Cihaz (çeyiz) teşhir edilmiyor. Ziyade çalgı çalınmıyor. Fakat hakikatte yine eski hamam, eski tas denilebilir. Yani bu Kanun izdivacı teshil etti mi? Etmedi mi? Bu bir meseledir. Teshil edemediyse bunu muhitimize yakışır bir surette tatbik etmeye çalışmak Meclis'e en büyük borçtu. Yok, esasa yani bu Kanun'a itiraz varsa, buna biz bütün mevcudiyetimizle mu'arızız. Bu kanun, bizim nokta-i nazarımıza göre en ziyade bizim memlekette cay-ı tatbik olmalıdır”.

Kanun'un yayımlanmasından sonra Kastamonu'da halâ sadece rakıya 250 lira sarf edilen, hediye ve hibede aşırıya gidilen düğünler görülmekteydi. *Açıksöz* gazetesi yine bu hususta sütunlarından şu değerlendirmeyi yapmaktaydı (Açıksöz, 6 Kânunuevvel 1336: 4):

“Ne düğünler gördük ne âlemler içtirik. Bazı zenginlerimiz banknotla tef kızdırdılar. Bazıları kahve pişirdiler. Zenginler yediler, içtiler, evlendiler, barklandılar, fakirler bakakaldılar. Sonra da -hayır efendim dediler. Adettir cihaz (çeyiz), ağırlık, hediye, çalgı, ziyafet, altın yüzük, gümüş bilezik olmadan nasıl olur, olmaz vesselam. Düğün adetlerini yerine getirmek için mesela bir elmas küpe mi alalım, hele elimiz de karnımızı doyurmak için biricik vasıta olan öküzümüzü satalım da konuya komşuya düğün şerefine ziyafet mi çekelim”.

Kastamonu'da düğünler aynı zamanda suiistimal edilen, her türlü hadisenin yaşandığı merasimler haline gelmişti. Kimi düğünlerde “sarhoşluk, sarkıntılık etmek, attan düşmek, rezil olmak ve bilhassa adi bir fahişe yüzünden yekdiğerini vurmak, öldürmek gibi” olaylara rastlanılmaktaydı. Kavgalar düğünlerde çıkmakta, intikamlar düğünlerde alınmaktaydı. Fahişeler, “hak” tabir edilen düğün alaylarının müdavimleri haline gelmişti. Bunların düğünlerdeki sayıları kimi zaman davetlilerden daha fazlaydı. Onların “boyalı dudaklarından dökülen tınan tebessümlerden” cahil, tecrübesiz, sarhoş pek çok

delikanlı etkilenmekte, yoldan çıkmakta ve düğün alaylarında pek çok hadise meydana gelmekteydi (Açıksöz, 7 Kânunuevvel 1335: 1).

Kastamonu'da bu türden hadiseler üzerine şikâyetler artmış, bu sebeple birtakım tedbirler alınmak durumunda kalınmıştı. Bu çerçevede düğünlerde silah, bıçak taşımak, düğünlerde alenen içmek ve düğünlerde kadın oynatmak yasaklanmıştı. Düğün sahiplerine düğün ve düğüne katılacakların sayısını şehirlerde polis idaresine, köylerde ise jandarmaya bildirmeleri zorunluluğu getirilmişti. Ayrıca düğün sahipleri bu kurallara uyacağına, düğünde fahişe bulundurmayacağını taahhüt etmedikçe, çalgı çalınmasına da müsaade edilmeyecekti (Açıksöz, 14 Kânunuevvel 1335: 3).

Alınan bu kararlardan sonra Kastamonu'da şekli olarak düğünlerde çalgı çalmak, silah atmak, tantanalı ve debdebeli düğün alayları tertip etmek gibi hadiseler kısmen azalmaya başlamıştı. Nitekim Kuru köyünden Kastamonu merkezine gelin almaya gelen köylüler, beraberlerinde davul zurnaları, ipeklili kumaşlarla süslenmiş 20-30 kağından oluşan düğün alayıyla şehri bir baştan bir başa dolaşmışlar, Hisar Ardı'ndan gelini alarak, bir intizam dairesinde yine aynı yoldan geri dönmüşlerdi (Açıksöz, 4 Temmuz 1338: 2). Yine Eşraftan Eflanilizâde Mustafa Bey'in oğlu Hafız Bey'in Sinop eşrafından Mehmet Ağazâde Bekir Efendi'nin kızı ile olan düğünlerinde, Sinop'tan yüzlerce atlı ile yola çıkan düğün alayı, önce Taşköprü'ye sonra ise Kastamonu'ya gelmişti. Düğün alayını ise yine Kastamonu'da önde davul ve zurnalar, onun arkasında otomobiller, sonrasında yüzlerce atlı ve 60-80 yaylı araba takip etmişti. Düğün alayı bir intizam dairesinde hareket etmiş, gürültü olmamış, silah atılmamıştı (Açıksöz, 5 Ağustos 1339: 2). Yukarıda verilen iki örnek, düğünlerdeki debdebe ve tantananın şekli olarak bir nizam sokulduğunu göstermekteydi. Bununla birlikte başlık, ağırlık, hediye, yolluk, kolbağı, terbiyye ve kisve gibi evliliğe ve düğüne mahsus talepler ve aşırı sarfiyat gizliden gizliye devam etmekteydi. Oysa gençler işsiz, gençler yoksul ve fakirdi. Gençler evlenmek istiyor, fakat evlilik ve düğüne ilişkin gelenek ve adet halini almış masraflardan korkuyorlardı (Açıksöz, 23 Teşrinisani 1337: 2).

Millî Mücadele yıllarında Kastamonu'da evlilik ve aile hayatının önündeki zorlukların aşılabilmesi ve gençlerin evlenmelerini kolaylaştırmak için Kastamonu'nun Cide kazasında Cide Evlendirme Cemiyeti kurulmuştur. Cide ahalisinin bu teşebbüsünü vilayetin mülki idare amirleri ve zenginler de desteklemiştir. Bu çalışmalar sonucunda bir yıl içinde Cide'nin köylerinden İlyas Bey'de 28, Horsa'da 38, Baltacı'da 25, Güble'de 23, Tırfor'da 28 kız ve dul evlendirilmiştir (Peker, 2018: 192; Çelebi, 2020: 184).

1924 yılına geldiğimizde özellikle düğünlerdeki aşırı israfların Kastamonu ve çevresinde devam ettiği ve bu durumun evlilik ve aile hayatını olumsuz yönde etkilemeye devam ettiği anlaşılmaktadır. Nitekim Kastamonu Vilayet Meclisi 1921 yılında 25 Kasım 1920 tarihli Düğünlerde Men'i İsrifat Kanunu'nun 2. maddesine dayanarak bir talimatname çıkarmayı "*kayda değer*" görmemişken, 1924 yılında bu talimatnameyi çıkarmak zorunda kalmıştır. Nitekim Kastamonu Vilayet Meclisi 1924 yılında Vali Fatin Bey'in başkanlığında gerçekleştirdiği on birinci toplantısında Umûr-ı Hayriye Encümeni tarafından hazırlanan talimatnameyi müzakere etmiştir. Azalardan Hacı Necib Efendi Hukuk-ı Aile Kararnamesi'ne atıfta bulunarak "*böyle bir talimatnamenin çıkarılmasına ihtiyaç olmadığını*" belirtmiş, fakat toplantıya başkanlık eden Vali Fatin Bey, Aile Kararnamesi'nin düğünlerdeki israfı yasaklamadığını ifade etmiştir. Müzakereler esnasında zaman zaman azalardan Doktor Fazıl Berki Bey (Kastamonu), Hacı Necib Efendi (Kastamonu), Ahmet Efendi (İnebolu), Sabri Bey (Taşköprü), Mehmet Ali Efendi (Taşköprü) ve Nuri Bey (Safranbolu) talimatnamenin maddelerine ilişkin görüşlerini beyan etmişlerdir. Kastamonu Vilayet Meclisi tarafından kabul edilen "*Düğünlerde Men'i İsrifat Talimatnamesi*" ile kaza merkezleriyle, nahiye ve köylerde icra edilecek düğünlerde 25 Kasım 1920 tarihli Düğünlerde Men'i İsrifat Kanunu ile kabul edilen talimatnamenin dikkate alınması (Madde 1), örf ve beldelerin adetleri üzerine nişandan sonra şerbet ikramıyla yetinilmesi (Madde 2), nişan ve nikâh için ziyafet verilmemesi, merasim yapılmaması ve hediye alınıp verilmemesi (Madde 3), takdir olunacak mehr-i müaccel ve muaccelden başka tarafların birbirinden hak-ı terbiye ve ağırlık gibi her ne adla olursa olsun para ve hediye almaması (Madde 4); nişan, düğün ve nikâh hususlarında Heyet-i İhtiyariye'nin vereceği ilmühaber mukabilinde elli kuruştan fazla para alınmaması (Madde 5), yapılacak düğünün bir gün ve bir geceden ibaret olması (Madde 6), düğün sonrasında kız ve erkek tarafının vereceği ziyafette, tarafların akrabaları dışında kimsenin bulunmaması (Madde 7), kadınlar tarafından Cuma günü icra edilecek duvak merasiminde çalgı çaldırılmaması (Madde 8), düğün öncesi ve sonrasında çeyiz teşhiri yapılmaması (Madde 9), çalgı çaldırılmaması ve köçek oynatılmaması (Madde 10) ve kıza alınan eşya ile çeyizin gürültüsüz bir şekilde nakledilmesi (Madde 11) hususları kabul edilmiştir (Açıksöz, 16 Kânunusani 1340: 2; Açıksöz, 17 Kânunusani 1340: 2).

Mustafa Selim Açıksöz gazetesinde kaleme aldığı “Men’i İsrâfat ve Talimatı” başlıklı makalesinde çıkarılan talimatnameyi “gecikmiş bir iş” olarak değerlendirmiştir. Mustafa Selim makalesinde ayrıca şu satırlara yer vermiştir (Mustafa Selim, 10 Şubat 1340: 1):

“Biz bu asırda ve bu zamanda hürriyet ve haklarımızın bazılarını menafi-i milliye ve içtima’iyemizin icabat-ı ve ilca’atına rabt etmek mecburiyetinde bulunuyoruz. İşte Men’i İsrâfat Kanun ve Talimatı, Men’i Müskirat Kanunu bunun bariz bir misal ve tecellisidir. Zamanın telkinlerini, ihtiyaçlarını anlayarak tetkik ve tecessüs ederek menfaat-i milliye ve içtima’iyemizi iktisadî yollarda, tasarruf kaidelerinde aramakta ve daha ziyade gecikirsek hal ve istikbale fariğ ve fehor bir yürüyüşle devam edebilmekte bilmem ki ne derece muvaffak olabiliriz. Binaenaleyh bu sebepten eslafımızdan bize bırakılan ve bugünün ihtiyaç ve telâkkilerine uymayan ve milletimizi nice zararlara sokan bazı usul ve adetleri bil-zarure terk ve ihmal etmek mevki ve zaruretinde bulunuyoruz. Maziye büsbütün yüz çevirmek değil fakat asrın iktisadî, içtimaî telâkkilerini bilerek anlayarak tedabir almak ve milletimizi israftan tasarrufa alıştırmayı kasd ve murat ediyoruz. Biz de itibar müesseseleri, tasarruf sandıklarının tesis edememesi çok ziyanlarımızı mucib olmaktadır. Mazi çok kere de ibret yeri olur. Şehir ve kasabalarda, köylerde düğün masrafları yüzünden ne kadar maddî ve manevî zararlar hâsıl olmuştur. Dört, beş sene evvel bir düğünde yalnız rakı için 500 lira sarf edildiğini duymuştum. Düğünde ne kadar israf ve ibzal olursa onun o kadar şerefli ve marifetli olduğuna hükmedilir. Arada birkaç gençte bazen dünyasına ebediyen veda eder ve bu suretle hayat-ı cemiyetten maksud olan gayede unutulmuş olurdu. Men’i İsrâfat Kanunu bu zihniyetin kalkmasına elbette sebep ve amil olacak ve içtima’î refaha da yardımcı dokunacaktır”.

Bu talimatnamenin Kastamonu’da ne derece uygulandığını tespit etmek zor görünmektedir. Konuyla ilgili herhangi bir zabıta olayına kaynaklarda tesadüf edilememiştir. Bununla birlikte şekli olarak düğünlerin bir intizama sokulduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Türk evlilik ve düğün geleneğinin maddî kısmını oluşturan başlık, ağırlık, hediye, yolluk, kolbağı, terbiyye, kisve almak, çalgı çalmak, silah atmak, içki içmek ve ziyafet tertip etmek gibi harcama ve israfa dayalı uygulamaları, Osmanlı Devleti’nin son yıllarında nüfusu tehdit eden, evliliği zorlaştıran ve geciktiren, zaman zaman kız kaçırılmalara sebebiyet veren önemli bir mesele olarak ortaya çıkmıştır. Konuya ilişkin Tanzimat Dönemi’nden itibaren alınan birtakım tedbirler, bu türden uygulamaların ortadan kalkmasını sağlayamamıştır. II. Meşrutiyet Dönemi’ne gelindiğinde konu, basın tarafından da tartışılan bir husus haline gelmiştir. Kastamonu’da evlilik ve aile hayatı, Millî Mücadele yıllarının askerî, iktisadî, sıhhi ve psiko-sosyal şartlarından yakından etkilenmiştir. Yine düğünlerde uygulana gelen gelenekler, evliliği zorlaştıran sebeplerin başında gelmiştir. Bu durum ülke genelinde olduğu gibi Kastamonu’da da özellikle içki kullanımını ve fuhuşu artırmış, demografik yapıyı tehdit eden bir unsur olarak ortaya çıkmıştır. TBMM’nin konuyla ilgili olarak çıkarmış olduğu 25 Kasım 1920 tarihli Düğünlerde İsrâfatın Men’i Hakkında Kanun’un 2. maddesi, Kastamonu Vilayet Meclisi’ne Kanun’u destekler bir talimatname çıkarma yetkisi vermesine rağmen, bununla ilgili bir talimatnamenin çıkarılmadığı görülmektedir. Nitekim buradan Kastamonu Vilayet Meclisi’nin halkın üst tabakasının tepkisini çekmekten kaçındığı, değerlendirmesini yapmak mümkün görünmektedir. 1924 yılına gelindiğinde Kastamonu Vilayet Meclisi Kanun’un uygulanmasında karşılaşılan zorluklar ve tepkiler üzerine bir talimatname çıkarmak durumunda kalmıştır. Alınan tedbirler sonrasında Kastamonu’da düğünlerde görülen günlerce ziyafet vermek, çalgı çalmak, kadın oynatmak, düğünlerde silah atmak, debdebeli ve tantanalı düğün alayları tertip etmek gibi uygulamalar intizam altına alınmışsa da; başlık, ağırlık, hediye, yolluk, kolbağı, terbiyye ve kisve almak gibi adetler el altından uygulanmaya devam etmiştir. Düğünlerde görülen aşırı masraf ve talepler, Kastamonu’da nüfusu tehdit eden, evlenmeyi geciktiren ve zorlaştıran, kız kaçırma vakalarını artıran, gençleri içki ve fuhuşa sürükleyen ve aileleri düğün masrafları karşısında maddî olarak iflâsa sürükleyen bir mesele olarak varlığını korumuştur. Cepheden dönen ve evlenmeye maddeten gücü olmayan fakir ve yoksul gençlerin evlenmelerini sağlamak amacıyla, Kastamonu’nun Cide kazası ahalisi tarafından Cide Evlendirme Cemiyeti adı altında bir cemiyetin kurulması ise, toplumun bu meseleye kendi içinde bir çözüm yolu bulduğunu göstermiştir.

Yazarlık Katkısı

Çalışma tek yazarlı olarak yürütülmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekmemektedir

KAYNAKÇA

- 1338 Senesi Nüfus Vukuatı. *Açıksöz*, 15 Kânunusani 1339.
- Açıksöz, H. (2019). *İstiklâl Harbinde Kastamonu*. Kastamonu: Kastamonu Türk Ocakları Yayınları.
- Adıyeke, N. (2001). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Dönemi Evlilikleri. Pax Ottomana Studies in Memoriam*, Ed. Kemal Çiçek, Haarlem-Ankara.
- Ahmet Talât. (29 Şubat 1336). Teksir-i Nüfus Meselesi. *Açıksöz*.
- Ak, M. (2016). Osmanlı Devleti'nde Veba-i Bakarı (Sığır Vebası). *OTAM*, 0(39), 215-240.
- Akgündüz, A. (2002). Başlık. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 5.
- Akpınar, E., Hasançebi S. & Kaya, Y. (2019). Ayçiçeğinde Mildiyö [Plasmopara halstedii (Farl.) Berl. and de Toni] Hastalığına Dayanıklı Genotiplerin Moleküler Markörler Kullanılarak Belirlenmesi. *Anadolu Ege Tarımsal Araştırma Enstitüsü Dergisi*, 29(2), 140-153.
- Baran, T. A. (2006). Mütareke Döneminde İstanbul'daki Rus Mültecilerin Yaşamı. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 22(64), 119-140.
- BCA, 30.18.1.1/1.17.15.
- Beşirli, M. (2002). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Samsun'da Evlilik Kurumu. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, III(12), 183-202.
- BOA, A.}MKT.MHM.531.13.
- BOA, C..DH..232.11586.
- BOA, DH.EUM.THR.60.20.
- BOA, DH.MKT.1274.76.
- BOA, DH.MKT.2214.70.
- BOA, DH.MKT.342.18.
- BOA, MVL.3.40.
- BOA, MVL.979.43.
- BOA, ŞD.1683.14.
- Bugünkü Düğün. *Açıksöz*, 4 Temmuz 1338.
- Ceride-i Resmîye. 8, 28 Mart 1337.
- Çakmak, S. (2022). Bolşevik Devrimi Sonrası Türk Topraklarına Sığınan Beyaz Ruslar. *International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 8(54), 884-895.
- Çanlı, M. (2016). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Evlilik Hukuku: Çorum Evlenme Defterleri Örneği. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, III(7), 85-100.
- Çelebi, E. (2020). Millî Mücadele Yıllarında Kastamonu'da Toplum Yararına Kurulan Cemiyetler. *Azerbaycan Kültür Başkenti Şuşa'nın 270. Yılı Armağan Sayısı*, 166-194.
- Çelebi, E. (2023). Millî Mücadele Yıllarında Kastamonu'da Genel Durum. *Kastamonu Tarihi Araştırmaları (Şehir, Toplum ve Ekonomi)*. Ankara: Berikan Yayınevi, 457-494.
- Çiçek, R. (2010). Kastamonu: Birinci Dünya Savaşında Bir Osmanlı Kenti. *Perspectives on Ottoman Studies: Papers from the 18th Symposium of the International Committee of pre-Ottoman Studies (CIEPO) at the University of Zagreb (2008)*, I, 591-608.
- Çorukzâde Hilmi (13 Kânunusani 1337). Çiftçinin İstediklerinden. *Açıksöz*,
- Demir, G. (2005). Aile Sosyolojisi Açısından Eski Kastamonu Düğünleri. *İkinci Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildirileri (18-20 Eylül 2003)*, Ankara, 363-370.
- Dünkü Hak. *Açıksöz*, 5 Ağustos 1339.
- Emraz-ı Zühreviye ve Köylülerin Sıhhati. *Açıksöz*, 10 Ağustos 1335.
- Enver Kemal (27 Eylül 1336). Yeni Devir! *Açıksöz*.
- Enver Kemal (30 Eylül 1336). Yaşamak Derdi. *Açıksöz*.
- Evlendirme Cemiyeti. *Açıksöz*, 25 Nisan 1336.
- Gençlik Kâbil-i İhmal Değildir. *Açıksöz*, 13 Eylül 1335.
- Gözcü, A. (2016). I. Dünya Savaşı ve Osmanlı Devleti'nin Gündelik Hayatından Kesitler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XVI(32), 133-169.

- İsmail Habib (20 Temmuz 1338). Hoşnutsuzluğun Sebebi. *Açıksöz*.
- Karcı, E. (2019). Sinop Frengi ve Gureba Hastanesi'ne Dair Bazı Tespitler. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, XIX(39), 461-483.
- Kastamonu Ziraat Komisyonu'nda Hareretli Bir Celse. *Açıksöz*, 6 Kânunusani 1337.
- Kaya Altı Cephesi. *Açıksöz*, 4 Kânunusani 1336.
- Kazıcı, Z. (2005). Bir Osmanlı Arşiv Belgesi Işığı Altında Evlilikte Başlık Problemi Üzerine Bazı Mülahazalar. *İslâm'da Aile ve Çocuk Terbiyesi*, II, İstanbul.
- Kemal (1338). *Türkiye'nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası: Kastamonu Vilâyeti*. Ankara: Ögüd Matbaası.
- Kengiri Mutasarrıfı Sabıkı Lütfi (5 Eylül 1338). Köylü Kadınlara Medyun-ı Şükranız. *Açıksöz*.
- Köy Düğünü. *Muhibban*, I(1), 22 Ağustos 1325.
- Köylü Ne İstiyor. *Açıksöz*, 27 Eylül 1336.
- Köylünün Öküzü. *Açıksöz*, 20 Teşrinisani 1338.
- Kurt, S. K. (2015). II. Meşrutiyet Dönemi Osmanlı Kadın Dergilerinde Aile ve Evlilik Algısı. *Belleten*, LXXIX(286), 1073-1097.
- M. Şemseddin (27 Eylül 1328). İctimai Derdlerimizden İzdivac Mesele-i Mühimmesi. *Kelime-i Tayyibe*, I(11).
- Meclis-i Umumi Müzakeratı: On Birinci İctima. *Açıksöz*, 16 Kânunusani 1340.
- Meclis-i Umumi Müzakeratı: On Yedinci İctima (Dünkü Nüshasından Mabad). *Açıksöz*, 17 Kânunusani 1340.
- Meclis-i Umumi'de Teshil-i İzdivac Kanunu. *Açıksöz*, 15 Mart 1337.
- Mehmet Fevzi (18 Eylül 1335). Düğünlerde İsrâf. *İ'tisam*, 1(42).
- Musib Bir Tedbir. *Açıksöz*, 14 Kânunuevvel 1335.
- Mustafa Necati (27 Haziran 1338). Anadolu Köylüsü. *Açıksöz*, 27 Haziran 1338.
- Mustafa Selim (31 Ağustos 1340). Men'i İsrâfat ve Talimatı. *Açıksöz*.
- Mustafa Selim (4 Kânunusani 1335). Vilayetimizin Rakı İstihlâkı" *Açıksöz*.
- Nereye Gidiyoruz? *Açıksöz*, 31 Ağustos 1335.
- Nida (9 Teşrinisani 1335). Kastamonu'nun Ahval-i Sıhhiyesi. *Açıksöz*.
- Ortaylı, İ. (1980). Anadolu'da XVI. Yüzyılda Evlilik İlişkileri Üzerine Bazı Gözlemler. *Osmanlı Araştırmaları*, I, 33-40.
- Özcan, Azmi (2007). Nevvâb. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 33, İstanbul, 67-68.
- Özer, İ. (2003). Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devleti'nde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam. *OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 0(14), 247-271.
- Pahalılığa Karşı Tedabir. *Açıksöz*, 28 Eylül 1335.
- Peker, N. (2018). *İstiklâl Savaşı (İnebolu-Kastamonu ve Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı)*. Kastamonu: Kastamonu Valiliği.
- Seha Zahir (7 Kânunuevvel 1335). Düğün Değil Muharebe. *Açıksöz*.
- Serbest Sütun: Teshil-i İzdivac. *Açıksöz*, 23 Teşrinisani 1337.
- Sıhhiye Müdür Ferruh Niyazi (12 Teşrinievvvel 1335). Tenakıs-ı Nüfustan Frengi ve Tahribatı. *Açıksöz*.
- Şehrimiz Piyasası. *Açıksöz*, 6 Temmuz 1335.
- Şenel, Ş. (2015). 19. Yüzyılda Kastamonu Vilayetinde Frengi Hastalığıyla Mücadele. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, XIII(1), 256-274.
- Tan, N. (2007). Kastamonu'nun Eski Evleri. *Derlemeler-Makaleler*, 8, Ankara, 188-195.
- Tenakıs-ı Nüfus. *Açıksöz*, 17 Ağustos 1335.
- Teshil-i İzdivac Hakkında. *Sebilü'r-reşad (Sırat-ı Müstakim)*, 29 Nisan 1326.
- Teshil-i İzdivaç Kanunu Münasebetiyle. *Açıksöz*, 6 Kânunuevvvel 1336.
- Toprak, Z. (1992). İstanbullu'ya Rusya'nın Armağanları: Haraşolar. *İstanbul*, I, 72-79.
- Toprak, Z. (1994). Mütareke Dönemi'nde İstanbul'un Toplumsal Tarihi. *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, 0(6), 19-23.
- Türkmen, A. (2020). Yargıtay'ın Bağışlama Yaklaşımı Çerçevesinde Mehir ve Mehrin Geri Alınması. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 22(2), 541-576.
- Veba-i Bakarı. *Açıksöz*, 11 Kânunusani 1338.
- Vilâyetimizin Nüfusu Hakkında. *Açıksöz*, 491.
- Ziraat Müdürüyle Mülakat. *Açıksöz*, 28 Haziran 1338.

